

مدارس جدید چگونه شکل گرفت؟

۳ آذر ۱۳۹۶ ساعت ۲۲:۳۹

بعد از دارالفنون، دومین مدرسه مدرن ایران نیز در تبریز احداث گردید. تأسیس اولین مدرسه طب ایران در ارومیه، مدرسه شوکتیه بیرجند و اولین مدارس دخترانه همچون مدرسه دوشیزگان و مدرسه ناموس که توسط طوبی آزموده تأسیس شد، نیز طی همین دوران شکل گرفت . . .

کافه تاریخ- مقاله تاریخی

تأسیس مدارس به عنوان یکی از نهادهای مهم آموزشی در دوران جدید و به شکل مدرن آن، سابقه نسبتاً طولانی در ایران دارد. در شرایطی که بسیاری از کشورهای آسیایی با نهادهای قدیمی به امر آموزش میپرداختند، ایرانیان عصر قاجار پیشگامان تأسیس مدارس جدید به سبک اروپایی گشته و از این طریق متولی آموزش و تولید علوم مختلف، مطابق با تحولات عصر جدید گشتند. تأسیس این مدارس که به اقتضای شرایط داخلی و نیز متأثر از روابط با کشورهای اروپایی شکل میگرفته تأثیر زیادی بر روند تسریع آموزش و نیز نگرش فارغالتحصیلان آن داشت. با این توضیحات، تلاش میشود تا به روند تأسیس و شکلگیری مدارس جدید در ایران پرداخته شود.

مدارس قدیمی به چه شکل بودند؟

تا قبل از تأسیس مدارس جدید، مدرسه به اماکنی که طلاب دینی در آنها به تحصیل اشتغال داشتند، اطلاق میشد و عبارت بود از حیاطی بزرگ با ساختمانهایی یک یا دو طبقه که اکثراً نیز ضمیمه یکی از مساجد بود و چند ایوان داشت که محل برگزاری جلسات درس و بحث محسوب میشد. ۱. اما در قرن نوزدهم میلادی و همزمان با دوره قاجاریه بتدریج شاهد شکلگیری مدارس جدید هستیم. پیدایش این مدارس در وهله اول ریشه در تحولات داخلی و مسائل مرتبط با آن داشت. در این دوره وقوع برخی تحولات از جمله اختراع صنعت چاپ و ترجمه بسیاری از کتب غربی، گسترش ارتباطات و اعزام دانشجویان به خارج از کشور که برای اولین بار در این دوره اتفاق افتاد، همچنین گسترش مطبوعات، شهرنشینی، حمل و نقل و آشنایی مردم و تحصیلکردگان با برخی از تحولات جهان و... لزوم ایجاد نهادهای جدیدی همچون مدارس را الزامی مینمود. بدین ترتیب، تلاشها برای ایجاد مدارس

جدید آغاز شد و اولین مدرسه عالی و مدرن ایران، به نام دارالفنون تأسیس گردید. تأسیس اولین مدرسه جدید در ایران: دارالفنون موسس دارالفنون، اصلاحگر بزرگ دوره قاجار، امیرکبیر است که در ۵ ربیع‌الاول ۱۲۶۸ یعنی ۱۳ روز قبل از قتلش و در زمانی که آخرین روزهای زندگانی خود را در باغ فین کاشان می‌گذراند، افتتاح شد. امیرکبیر از ابتدای صدارت خود، تلاش زیادی برای ایجاد این مرکز به کار برد؛ ولی قبل از آنکه نتیجه و ثمره اقدام خود را به طور کامل ببیند، کشته شد. تأسیس مدرسه دارالفنون در وهله اول متأثر از شرایط آن دوران و در وهله دوم متأثر از سفر امیرکبیر به کشورهای مختلف از جمله روسیه بود. وی چندین بار طی مأموریت‌های سیاسی به کشورهای مختلف از جمله روسیه اعزام شد و در آنجا به دیدن مدرسه‌ای مدرن رفت و با دیدن مدرسه و نظام آموزشی آن که بیشتر شامل مدارس فنی و نظامی بود، تحت تأثیر قرار گرفت. وی پس از بازگشت تصمیم به ساخت مدارس مشابه گرفت و «البته نظر او هم در تأسیس چنین مدرسه‌های بیشتر مدرسه‌های فنی و نظامی و صنعتی بوده است»^۲ امیر در نهایت نیز موفق به اجرای پروژه ساخت مدارس شد و بدین ترتیب اولین مدرسه مدرن ایران یعنی دارالفنون تأسیس گردید. امیر در زمان فعالیت دارالفنون، آن را به یک «مرکز علمی مدرن تبدیل کرده بود و حتی در چاپخانه آن به جز روزنامه وقایع اتفاقیه، کارگاهی برای چاپ کتابهای درسی راهاندازی کرد. این چاپخانه به «دارالطباعة خاصه علمیه مبارکه دارالفنون» مشهور شد.^۳ مدرسه، در هفت شعبه تأسیس شد و اولین دانش‌آموختگان آن شاهدگان قاجار بودند. در رابطه با معلمان مدرسه نیز «امیر تصمیم گرفت که برای استخدام تعدادی از معلمان آگاه اروپایی اقدام نماید و از این رو به مسیو دیوید که در سفارت ایران در سن پترزبورگ مشغول به کار بود نامه نوشت و او را مأمور استخدام معلمان نمود.»^۴ از این رو معلمان عمدتاً از اروپا به خصوص اتریش، ایتالیا، فرانسه و اسپانیا به کار گرفته شدند. همه دانش‌آموزان تحصیلات خود را در یک سطح آموزشی و با رده سنی شش تا چهارده سال آغاز کردند. که در کل، دانش‌آموزان می‌توانستند، فارسی را بخوانند و بنویسند و کمی هم ادبیات فارسی می‌دانستند.^۵ تأسیس دارالفنون، در واقع نقطه عطف و آغازی برای تأسیس مدارس بیشتر و جدیدتر گشت.

بعد از دارالفنون، دومین مدرسه مدرن ایران نیز در تبریز احداث گردید. تأسیس اولین مدرسه طب ایران در ارومیه، مدرسه شوکتیه بیرجند و اولین مدارس دخترانه همچون مدرسه دوشیزگان و مدرسه ناموس که توسط طوبی آزموده تأسیس شد، نیز طی همین دوران شکل گرفت. چنانچه تا سال ۱۲۹۷ یعنی سالهای پایان مشروطه چهار دبستان و هشت دبیرستان در تهران و ده دبستان در حومه پایتخت ایجاد شد و در شهرستانها هم به تناسب جمعیت و پیشرفت معارف هر محل مدارس برپا گردید.^۶

با رشد مدارس جدید، اولین دانشکده و دانشگاههای جدید نیز بتدریج تأسیس شدند. اولین دانشکده جدید و البته قدیمی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران است که ابتدا مدرسه سیاسی یا مدرسه علوم سیاسی بود که ایده تأسیس آن توسط میرزا حسن خان فرزند میرزا نصرالله خان نائینی مطرح شد. میرزا حسن خان این مدرسه را برای تحصیل علم سیاست و تربیت کارمندان درس خوانده برای وزارت امور خارجه در روز ۱۸ آذر ماه سال ۱۲۷۸ شمسی شروع به کار کرد. بعدها و در سال ۱۳۱۳ و با تأسیس دانشگاه تهران این مدرسه به همراه چندین مدرسه دیگر در دانشگاه تهران ادغام و دایر گشت.

به تبع این تحولات، وزارت معارف هم به تدریج و همزمان با پیدایش مدارس جدید شکل گرفت. این وزارتخانه در دوره ناصرالدین شاه تأسیس گردید و در ابتدا یکی از ادارات سازمان انطباعات بود که بر کتب منتشر شده نظارت میکرد؛ اما بعدها از آن مستقل و

تحت عنوان وزارت معارف شناخته شد. قانون اساسی وزارت معارف در سال ۱۲۹۰ به تصویب رسید که طبق قانون آن ۴ نوع مدارس به رسمیت شناخته شد: مکاتب ابتدایی دهکده، مکاتب ابتدایی بلده، مدارس متوسطه و مدارس عالییه را شامل بود. بر طبق این قانون همه دستگاه‌های تعلیم و تربیت دولتی و خصوصی با برنامه یکسان، زیر نظارت دولت قرار گرفت و دوره تعلیمات ابتدایی شش سال و تعلیمات متوسطه نیز شش سال مقرر شد. ۷ با تصویب این قانون، دولت تأسیس مدارس جدید در سراسر کشور را در دستور کار خود قرار داد و بدین ترتیب بر شمار مدارس جدید افزوده گردید.

فهرست منابع

۱. تاریخچه: تأسیس نخستین مدارس جدید در ایران ، مجله پیوند ۱۳۶۳ شماره ۶۰، ص ۸۱۶.

۲. عباس اقبال آشتیانی، امیرکبیر ، تهران، انتشارات نگاه، ۱۳۹۲، چاپ دوم، ص ۱۳۵

۳. اقبال آشتیانی، تهران، ص ۱۲

۴. محمود حکیمی، داستان‌هایی از زندگانی امیرکبیر، تهران، دفتر نشر و فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۱، چاپ بیست و هشتم، ص ۱۶۳

۵. یاکوب ادوارد پولاک، سفرنامه پولاک: ایران و ایرانیان ، مترجم، کیکاووس جهانداری، ناشر خوارزمی، ۱۳۶۸، چاپ دوم، ص ۳۰۳
برگرفته از: شهره السادات عربشاهی، مونیکا رینگر، گزارشی از هاروارد- دارالفنون و امیرکبیر، روزنامه اطلاعات، شماره ۲۵۸۶۷،
۱۳۹۳

۶. عیسی صدیق اعلم، دوره مختصر تاریخ فرهنگ ایران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۵، ص ۳۵۰

۷. تأسیس وزارت معارف و دولتی شدن آموزش، روزنامه دنیای اقتصاد - شماره، ۲۱۹۸، ۱۳۸۹، کد خبر: DEN-۶۲۶۶۶۵

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/36439/مدرسه-جدید-چگونه-شکاف-گرفت>